

Opomín k snažnosti pri klanji prešičev.

Vém de že malo prepóžno pridem s svojim opominam za létašnje léto, kér so prešički že večidel poklani in klobase se že v dimnikih suše. Pa naj bo — kar ni za létaš, bo pa drugo léto práv prišlo.

Ljubi prijatli! snažnost je lepa reč, pa tudi ni težka, in vsakimu hišnemu gospodarju kakor vsaki hišni gospodinji bi imela snažnost pri vsih opravih poglavitna vodba (regelca) biti. Tudi pri klanji prešičev bi mogli v vsih rečeh snažni biti, ne le de so klobase čedno narejene, ampak de je tudi mesó, špéh in vse, kar je od prešičev za domačo rabo ali na prodaj namenjeniga, čedno in lepo. Snažne jedila so sploh zdravju bolj tečne in se na somnji tudi veliko lože prodajo. Torej bi bilo práv, de bi marsikterimu naših kmetov, mesarjev in klavcov snažnost kaj bolj pri sercu bila. Z nevoljo sim se létaš večkrat prepričal, de jim leté zlo manjka. Poglejmo zaklane prešiče in bóhe, ktere v Terst na prodaj vozijo, kakó nemarno je dostikrat koža oparjena, de je včasih še toliko šetinj po nji, de bi se lahko celo omélo iz njih naredilo! Glava ni dovelj očejena; sémtertje je bóh kervav, kar bi se bilo dalo lahko s kropam očediti. Na začernelih nogah vidimo, de je pod kožo sémtertje kri zastala, kér je bilo še živo praše terdó zvezano, takó de je poveza dostikrat kožo preglodala in de je mogla uboga žival brez potrebe veliko bolečin terpeti, ktere potem tudi mesó oskrunijo in spridijo. Kdo si bo potem takih parkljev za jed kupil, ki so že od delječ ostudni!

Prijatli! ko bi vi vidili, kakó lepo in čedno je vse to na Dunaji in v družih velicih mestih na prodaj postavljeno, de človeka že od delječ vabi, si kaj kupiti! Nemci so nas v téh rečeh že dolgo prekosili; hitímo za njimi, posnemajmo jih, de ne bojo mogli Slovencam nesnažnosti očítovati! Bodímo snažni tudi v nar manjši stvarici; saj je snažnost pol življenja! V tacih rečeh pa, kjer snažnost bolezní odvira, kjer nam naše dohodke povikšuje in nam gotov dobiček naklonjuje: v tacih rečeh je snažnost že clo poglavitno pravilo vsacimu gospodarju, vsaki gospodinji. Zató naj stariši svojim otrokam lepe izgledé dajejo — saj véste, de jabelko ne pade delječ od drevesa!

Zamasa.

V a t a

zoper otekljine in rane nar boljši zdravílo.

Vsim bravcam na znanje.

(Konec.)

Vata ima to lastnost, de prisade hladí, otekljine tolaži in rane celi. Njena zdravílna moč se je po mnogih skušnjah v sledečih boleznih poterdila:

1) V vsih opekljínah posameznih udov ali celi-ga trupla.

2) V vsih zmerzljínah. Jez sam sim se s svojimi očmi v Ljubljanski bolnišnici prečudne vatine moči pri petih popotnih vojakih prepričal, ki so imeli zmerznjene že vse černe perste na nogah in ktere so gosp. Dr. Kurter s samo vato v kratkim popolnoma ozdravili, brez de bi bili mogli veliko bolečin terpeti.

3) Pri mnogih ranah, kadar se kdo vtisne, vseka, vreže, vbode, ostrelí ali sicer poškodva, kjer je bilo sicer treba okladkov z merzlo vodo ali pa ledú na rane pokladati. V nedeljo 6. dan tega mesca sim vidil v vojaški bolnišnici nekiga vojaka — ki je zató, kér je že štirikrat všel, pred ta dan mogel desetkrat skozi šibe iti — z vato takó lepo zaceljeniga, de so se mu na herbtu sicer rane od šib še poznale, pa so bile brez vsih bolečin in skorej brez vsiga prisada. Sicer je navada, de takim tepenim vojakam skozi 4 dni merzle okladke na herbt pokladajo, vata jih bo pa —

če bo vselej enako zdravílna moč pokazala — v 24 urah brez bolečin ozdravila. Čudno moč je razodéla vata tudi pri nekim vojaku, ki si je skorej vés palec odgriznil, de se je le še malo roke deržal, in pa pri nekim drugim, kteriga je konj s kopitam tako na nogo vdaril, de mu je na rošu vse kite prebil. Gosp. Dr. Kurter so ju s samo vato obvezali in danes so rane že večidel zacejene.

4) V starejih gnojnih ranah, tvórih, kožnih lišajih i. t. d. Zoper raka se pa ne smé vata rabiti, de se čas ne zamudí za potrebne druge zdravíla.

5) Zoper mnoge vunanje prisade in otekljine, zoper šénj, persne otekljine otročnic, i. t. d.

6) Slabótni novorejeni otročiči, vsi v vato ali pavolo zaviti, so se v nji okrepčali.

7) Dolgočasne driske so se že večkrat odpravile, če so si bolniki vés trebuh s pavolo ali vato obvezali.

V imenovanih in enacih boleznih, posebno vunanjih, je zdravílna moč pavole ali vate poterpjena. S tem pa nečmo réči, de je vata edino zravilstvo zoper vse bolezni, zakaj to bi bilo nespametno, kér splošniga zdravíla zoper vse bolezni ni, in ga tudi ne more biti. Tudi tega ne rečemo, de bo vata v imenovanih boleznih vselej pomagala, kér tudi taciga zdravíla nimamo, ki bi zamóglo vselej pomagati. To pa z dobro vestjó zamoremo réči, de bo vata v imenovanih vunanjih boleznih večidel pomagala, brez de bi družih zdravil treba bilo, in de bomo gotovo s tem oznanilam vsim tistim močno vstregli, ki nimajo praviga zdravnika pri rokah, in ki se tedej morajo mazačam in babam izročiti, ki jih z mnogimi dostikrat škodljivimi mazili sleparijo.

Pavola mora nova, bela, rahla, čista in lepó omikana biti, ne pa preležana, rumena, skupej zvita ali s kamnički ali drugimi rečmi zmešana. Zatorej je tudi čista vata boljši od pavole.

Poklada se pa vata s kosmato stranjó na bolní ud in sicer takó, de se celi prisad ali rana z njo rahlo pokrije; na prvo légo se dène še ena, na to pa še ena, če je treba. Po tem se zaveže vés okladik — pa ne preterdó — s kakim povojem ali s kako drugo pripravno ruto. Čez 24 ur se ponóvi obvezik, pa pri ranah se ne sme spodnja vata, če se je z rano terdno sprijela, nikdar preč odtergati, ampak mirno naj se pustí, in le na spodnjo légo naj se položí nova poverhna, ki se vsaki dan ogleduje, in če jo je gnoj in sokrovica omazala, naj se z novo nastestuje. Če se morebiti tudi poverhna vata ne da rada od spodnje odtergati, naj se z gorko vodó toliko zmoči, de se da vsa nesnažna vata lahko proč vzeti.

V tem obstóji vse ravnanje z vato. Včasih bo več, včasih pa menj časa potreba, de se bo bolezní popolnoma odpravila; boljšanje pa se dostikrat že v 12 urah pokaže.

Dr. B.

Iz Dolenskiga kaj.

Drage Novíce nam vseskozi dopise iz raznih krajev oznanujejo. Sleherni si prizadeva, iz svojiga kraja bravcam Novíc razodeti, kakó se je lanjska létina obnésla; samo Dolenci, sploh znani sadjo- in vinorejci, premalo za razglašenje svojih pridelkov skerbé, kér malokrat kaj taciga beremo. Zatorej brez zamere, častiti bravci! če vam jez naslednje verstice iz našiga kraja podam.

Móšta se je pretečeno jesen srednjo méro pridelalo, in sploh menj od léta 1846, tudi je slabši od poprejšnjiga bil. Upati pa je, de pričjóča zima ga bo nekoliko vbrisala, zakaj kalen je bil in le malo práv čistiga smo pili. — Sadja sploh se je od predlanjskiga léta dosti menj natreslo, razun jabelk, kterih je bilo dovelj; nar lepših in žlahniših so mérník po dvajsetici plačevali, slabši robo pa cenejši do 10 kraje. — Češ-

pelj, ktere so poprejšnje léto toliko lepih petic v té kraje privabile, se je to léto le malo nabralo. Kupčevavci so jih nar viši po 5 gold. cent plačevali. — Žita se je srednje, družih poljskih pridelkov pa malo pridelalo; — zelje je na zelnikih gnjiti začelo, zato so ga zgodaj spraviti mogli; repo so pa gosence požerle, torej kisline sploh primanjkuje. — Korúna (krompirja) pa ni; vse žaluje po njem. Le malo zdraviga se je nakopalo, sploh je na njivah pognjil; — nar bolj zdrav in gladek je v pešeni zemlji zrastel, tode malo ga je bilo; v ilovki je pa močno pognjil. *) Tudi njegov okus je slabši od poprejšnjiga zdraviga korúna; se ne razkuha rad, in kuhan je vodén. Če nam Bog prihodnje korúnove bolezni ne odtegne, ga drugo zimo kar nič ne bo. **) Bati se je, de ga že to spomlad miksiteri kmét za seme bo kupiti mogel. — Cena žita je tudi čudo visoka; železnica nam veliko dragino dela; vse vse za-njo skupuje. Fižol in turšico, slišim, že po 2 gold. zgajeni mernik plačujejo. V jeseni so nam clo kostanj tje vozili. — Tode ravno visoka cena poljskih in vinogradskih pridelkov kmetu žepe polni, in mu očitno kaže, de bo železna cesta vrednost kmetij povikšala. — Več kmetov te okolice — z veseljem jo povém — si je tlako od gruntne gosposke odkupilo; drugi so pa ž njo pogodbo naredili, de bojo tlako po izgovorjenih dôbah (brištih) plačevali. To je veselo znamenje umnosti naših kmetov, de se od premilostljiviga Cesarja podarjene dobrote vdeležovajo in tako po pravični poti svoje zemljiša v vredniši stan pripravljajo.

De bi se kupčija v naših krajih še bolj vnela, so častiti, za prid kmeta močno vneti gospod komisár Karl Raab v Mokronogu prošno na vikši gosposko dali, de bi smel vsak četrtek v Mokronogu teržen dan biti, in vošiti bi bilo, de bi deželno poglavarstvo to prošno dovolilo. Če bomo privoljenje dobili, ga bomo berž po Novicah oznanili. —u—

Cesarska Dunajska akademija, močna podpora slovanskiga jezikoslovstva.

Na Svečnice dan je imela od presvitliga Cesarja Ferdinanda novoosnovana akademija vednost svoj prvi zbor z veliko slovesnostjo. Začeli so baron Hammer-Purgstall, predsednik cesarske akademije, slavni zbor z ogovorom, kteri oznani tudi vsem Slovanom avstrijskiga cesarstva práv práv vesele reči, in ki nam v obliči nar vikših gospodov s krepko besedo na znanje da očitno Cesarsko voljo, de ima ta akademija, kakor mati sedmerih jezikov avstrijskiga cesarstva, z edino ljubeznijo jezike vseh teh narodov obseči, namreč nemškiga, talijanskiga, češkiga, poljskiga, ogerskiga, ilirskiga in vlaškiga, — zakaj Nemec, Slován, Oger in Talijan — so rekli slavni predsednik cesarske akademije — so čveteri stebri avstrijskiga Cesarstva. Nobe-nimu teh narodov ne bo akademija zapérta, ampak vse vabi z edinimi pravicami k sebi, de se bojo vednosti in učenosti krepko razširjevale in na nar veči stopnjo povzdignile; zato bo tudi akademija učene razprave (wissenschaftliche Abhandlungen) v vseh jezikih avstrijskiga cesarstva nabirala in jih v teh jezikih tudi natisovati dajala. Dajala bo slavna akademija od časa do časa tudi vprašanja posebne veljavnosti med občinstvo, in kdor bo na tako vprašanje vgodni odgovor dal, bo prejel častno darilo. Postavila je že zdej taci vprašanj, in med temi z veseljem tudi beremo eno, ktero slovanski jezik dotika, namreč primer-

javni nauk glasov slovanskih jezikov (Darstellung einer vergleichenden Lautlehre der slavischen Sprache). Darilo za to delo bo 1000 gold. srebra.

Iz vsiga se očitno vidi, de bo cesarska akademija dobrotljiva mati vseh narodov avstrijskiga cesarstva, ne pa enostranska mačoha eniga ali družiga naroda. Zató bo pa tudi krepko napredovala, kakor se je častno začela, in spolnile se bojo besede, s kterimi je gospod predsednik svoj nagovor v prvem zboru začel, rekoč: „Srečno z Bogam naj se začne akademija vednost, ktero nam je milost Njih Veličanstva, našiga presvitliga Cesarja Ferdinanda, sedanjim potrebam vgodno, dolečila!

Istrijski Slovenci med Teržaskim in Reškim morjem.

(Dalje.)

Zdej vam pa bodem kaj maliga od opravil in od hišnih navad naših Slovencev povedal.

Naši Slovenci ljubijo samo pastirstvo in kmetijstvo; rokodelci oni niso radi, zató kér ljubijo bistri, zdravi zrak svoje domovine, in se raji v tóplim in v mrazu, v dežji in v vsakim vremenu, po polji in po boškah (gojzdih) trudijo, kakor de bi v hiši kakoršnega rokodelstva se vadili; *) zató te stvari prepustijo izvanjskim (ptujcam). Posebno je veliko Karnijelov tukaj rokodelcov.

Nar prvo delo mladiga Slovenca Istrije, toliko de počne dobro hoditi, je pastirstvo. De ima otroč le 5 ali 6 lét, že mora se terditi, in za blagam (živino) hoditi. Naj bo pozimi ali poléti, dež ali blato, gredó večidel bosí ali pa v opankah, v boške z-njim; in tako se mladi navadijo mraza, dežja, truda, glada, žeje in mnogih drugih težav tega sveta. Če je tedej kdo od njih slabe natore, večidel v mladosti umerje; če pa je toliko krepák, de vse to v mladosti jako prenese, postane terd, de mu nobena stvar ne škodva. — Malo se jih med njimi dobí slepih ali kruljevih, gobastih ali kako drugači pokvarjenih. —

Osobito (posebno) skerb imajo oni za ovce, ktere jim, malo manj, vse oblačilo preskerbijo; zató pa tudi vsaki kmet, če mu je le mogoče, ovce ima. Ravno zató, kér imajo toliko koristi od svojih ovac, jih pa tudi jako ljubijo in jim lepe imena dajejo. — Kér je pa na zimo v Čičari in okoli Učke (Monte maggiore) rano mraz in sneg, vsi kmetje, kteri so v Jelšanski tehaniti in okoli Učke, svoje stade (céde) na jesén ženejo na pašo v spodnjo Istrijo, kjer je malo kdaj in le malo časa sneg; na sprolečje (spomlad) pa zopet grédo po-nje, in nam, kér jih nar več skoz Pičansčino gré, že tudi mladih jancov za pečenje dopeljejo. — Kóz pa iméti, je od gosposčine zabranjeno, zató, kér so boške večidel mlade; v takih pa, kakor vsak sam vé, kozé veliko škode učinijo. —

Iz mléka ovac delajo naši Slovenci práv dober sir, v majhnih in večih hlepkih, ki je v Moščenicah in na otoku Kerso, v Reškim morji, kteri se tudi z več drugimi otoki k Istrii šteje, posebno dober. — Volno sami domá predejo, in jo rabijo za mnoge domače oblačila. Tako dobivajo dobro povračilo za vés trud, kteriga imajo z ovcami. —

Manjši skerb imajo naši Slovenci za govejo živino. Voli in krave so pa od Štajarskih, Koroških in Krajnskih veliko slabši.

(Dalje sledi.)

Dva posebno lepo izpitana vola iz Dolenskiga.

V nedeljo 6. dan tega mesca smo vidili skozi Ljub-

*) Zopet novo poterjenje, de težka zemlja ne tekne korúnu.
**) Vse kaže, de bo nadležne bolezni kmalo konec.

*) S tém pa ne rečem, de bi vsi Istrijani zametovali rokodelstvo, kér so eni iz med njih dobri in umni rokodelci; ampak jez le na občinsko govorim. Pisatelj.